

Kentsel Tasarım, en yaygın biçimde "Kent Planlama ile Mimarlık arasında gerek içerik gerekse ölçek açısından bir geçiş alanıdır" diye tanımlanır. Genelde bu tanım doğru ve geçerlidir.

Ancak dünyanın ve uygulandığı ülkenin koşulları doğrultusunda -özellikle 2.Dünya Savaşı sonrası dönemde- önemli evrimsel gelişmeler göstermiştir. Bu gelişmeler kuşkusuz bağımlı bulunduğu iki temel disiplindeki -Kent Planlama ve Mimarlık -evrimlere koşut olarak yer almıştır.

Burada hemen bir saptama yapmak yerinde olacaktır; her meslek ve bilim dalı için gerekli olan ölçüt Kentsel Tasarım için de geçerlidir. Yani, bir ülkede Kentsel Tasarımın tanınması, kabulü giderek örgütlenmiş bir meslek alanına dönüşmesi o ülkede Kentsel Tasarıma olan talep doğrultusunda gerçekleşecektir.

Bunun en somut kanıtı yaklaşık 50 yıllık bir süreçte Mimarlık disiplini ve meslek dalının İnşaat Mühendisliği dalından bağımsız bir konuma kavuşması, onu izleyecek ve Kent Planlamasının Mimarlık dalının egemenliğinden kurtulup kendi öz benli ine kavuşmasıdır. Bu hususlar M.S.Ü.-ŞBPB'nce düzenlenen son Kentsel Tasarım Sempozyumu'nda* değişik açılardan, ayrıntılı biçimde ele alındığından daha fazla üzerinde durulmayacaktır. Ancak işlenen konu açısından yani Kentsel Tasarım Eğitimi açısından yukarıda değinilen "talep/istem" ögesi olağanüstü önem taşımaktadır. Buna ileride yine değineceğiz.

Yine, adı geçen Sempozyumda Kentsel Tasarımın, dünyada ve ülkemizde, zaman içinde değişen kavramsal/kuramsal niteliklerine değinildi.

Örneğin-konunun çıkışı Anglo-Sakson kökenli oldu undan, etimolojik çerçeve İngilizce ağırlıklıdır- başlangıçla dilimize Şehir Mimarlığı (City Architecture/Urban Architecture) biçiminde giren sözcük, Batıda Civic Design (Kamu Alanları Tasarımı amaçlı)ydı) aşamasından geçerek Kentsel Tasarım (Urban Design) kavramına erişmiştir. Tüm bunlar söz konusu kavrama -ve kuşkusuz onun uygulanmasına- bakıştaki eğitimsel gelişimi göstermektedir.

İşte bizim de üzerinde durmak istediğimiz yönü budur; o nedenle Dünyü - Bugünü - Yarını gibi bir alt başlık seçilmiştir. Görüşlerimizi değiştirmek için bir başka temel varsayıma daha değinmek kaçınılmaz olmaktadır.

(*) 8. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, 14-15 Mayıs 1997, MSÜ, İstanbul

Kentsel Tasarım Eğitimi'nin;

a) Ülkenin gelişmişlik düzeyine bağımlı bir "kapsam" boyutu vardır. Örneğin kimi ülkelerde -kent planlama eğitiminin henüz oluşmadığı dönemlerde - mimar kökenli adayları, geçici olarak, kent plancısı "ikamesi" olarak yetiştirecek biçimde ele alınabilmektedir. Şu anda program kuruculuğundan sorumlu olduğumuz Karacî (Pakistan) deki Mimarlık Fakültesi Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Programı böyle yürütülmektedir.

b) Bir de pedagojik yöntem açısından coğrafi boyutta büyük ama tek başat işlevli (mono-fonksiyonel) ya da coğrafi boyutta küçük ama çok işlevli (multi fonksiyonel)) olmak gibi özellikleri içermektedir. Örnek olarak ilkinde, büyük bir "konut" ya da "sanayi" alanı (Organize Sanayi Kompleksi gibi) tasarımı, ikincisine ise "kent merkezi" tasarımı verilebilir.

İşte bu temel koşullar/varsayımlar ışığında Türkiye'de Kentsel Tasarım Eğitimi'nin geçmişten geleceğe irdelenmesinin, giderek eleştirel değerlendirilmesinin yararlı olacağı düşünülebilir.

Dünyü; Kent Planlama eğitimi -Mimarlık eğitiminde verilen Şehircilik dersleri dışında- lisans (ve onu izleyecek Y.Lisans) düzeyinde 1960 yılında ODTÜ'de başlatılmıştır. Ancak Kentsel Tasarım Yüksek Lisans Eğitiminin ilk tohumu, Sayın Prof. Rauf Beyru'nun öncülüğünde -kendisinin ilk Dekan olduğu- Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün de "Şehir Mimarlığı" Yüksek Lisans Programı biçiminde 1972-73 ders yılında başlatılmıştır. Onu izleyerek, önce M.S.Ü.'de, ardından İ.T.Ü.'de ve diğer kurumlarda Kentsel Tasarım Yüksek Lisans programları yürürlüğe konmuştur ve halen de sürdürülmektedir.

Önceleri, özellikle Mimarlık kökenli öğrenciye yönelik olduğundan program yoğun ve özel olarak Kent Planlama lisans konularının temel nitelikteki konularını kapsayacak biçimde düzenlenmekte idi.

Bugünü; Kentsel Tasarım ülke düzeyinde 25 yılda yaklaşan birikimi ile -kurumlar itibari ile kimi değişikliklere karşın- genelde kent planlama eğitiminin disiplinlerarası niteliğine uygun gelişmeler göstermiştir. Bu bağlamda, proje konularında "parçacılık"la eleştirilen yaklaşım yerini (İmar Planı anlayışından Kent Planlama, giderek Strateji Planı anlayışına doğru gelişen evrime koşut olarak) strateji planının uygulama düzeyi olan Eylem Planı (Action Planning) konumu ve durumuna erişmiştir.

Bu, gerek kavramsal/kuramsal, gerekse uygulama alanında önemli bir değişimdir. Ancak hemen

vurgulanması gereken husus, Kentsel Tasarım'ın yazının başında vurgulanan "geçiş alanı" olma özelliğine disiplinler anlamında eğiliminin gerekliliğidir. Çünkü çeyrek yüzyıllık deneyim ve birikimin ışığında eğitsel açıdan Kentsel Tasarım'ın hala Kent Planlama disiplini içinde kalmasının mı, yoksa kapsamı (dünyada olduğu gibi) ülkedeki gelişime koşut olarak değişen ve genişleyen Mimarlık disiplinine aktarılmasının mı daha tutarlı olacağı artık tartışılmalıdır.

Yarını; Kentsel Tasarım eğitiminin yarını yani geleceği bir yandan yukarıda değinilen disiplinler çevre değişikliğindeki kabule, diğeryandan da (yazının başında değinildiği gibi) ülke gelişimine koşut ve Kentsel Tasarıma ilişkin talepteki konjonktüre bağlıdır. İlke gelişimine bağımlı talep ögesi üzerinde pek fazla ve doğrudan etkili olmamız söz konusu değildir. Ancak eğitimdeki iyileştirmelerin değinilen talep ögesini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Mimarlık disiplini içinden doğan, giderek bağımsız disipline ve meslek alanına dönüşen Kent Planlama için böyle olmuştur.

Dolayısıyla burada üzerinde durulması gereken husus az önce belirttiğim gibi Kentsel Tasarım'ın eğitim bağlamında Mimarlık disiplini içinde ele alınmasının tartışılmasıdır. Bu konudaki görüşlerimizi kimi kabul ve varsayımlara dayanarak sürdürebiliriz.

Varsayım 1; Mimarlık disiplini -her disipline olduğu gibi- değişen dünya ve ülke koşullarına bağımlı olarak, kendi içinde evrimsel bir gelişim sergilemektedir. Bu gelişimi, en genel anlamda disiplinin kendi içinde uzmanlaşma çabası olarak nitelenebilir.

Artık salt Tasarım ağırlıklı olmayan, bir ucundan Teknik/Teknoloji, diğeryucundan yapının üretiminde yönetim/işletme vb. konuları yerine göre daha ağırlıklı içeren durumlarla karşılaşmaktadır. Eğitimde de bu gelişime koşut olarak mimar adaylarının, tasarım yeti ve yeteneklerini (bilgisayarda anımsayarak) geliştirmenin yanısıra sosyo-ekonomik bağlamda, özellikle piyasa koşullarına hazırlıklı olmaları açısından yeni bilgi aktarımına gereksinimleri olduğu kuşkusuzdur.

İşte kapsamı, giderek böylesine gelişen bir meslek ve disiplin dalının kendisine en yakın bulacağı bir diğer dal (Kent Planlama) ile buluştuğu arakesit demek olan Kentsel Tasarım bu bağlamda duyarlı dengeler taşımaktadır. Dolayısıyla Kent Planlama mekan düzenleme hiyerarşisinde, eşyanın doğasına uygun olarak Bölge ve ülke düzeylerine eğilmek

durumundadır. Bu konu, üzümlerle belirtilen, ilgili kurumlarca hala yeterince değerlendirilememiştir. Bunu da TASARIM alışkanlıklarının ağır bastığı kişi ve çevrelerde daha açık seçik gözlenmektedir. Ülke geleceği açısından ciddi bir yanlışlığı olduğunu düşündüğümüz bu sorunlar ivedilikle tartışılarak ilgili kurumlar arasında saptanacak uzlaşma ve eşgüdümle çözüme kavuşması kaçınılmazdır.

Şehir ve Bölge Planlama bölümlerimizin çoğunluğunun hala Bölge Planlama eğitimi başlatmamış olmasını bir tür görev savsaklaması olarak değerlendiriyoruz ve ciddi bir sorumluluk olduğu kanısındayız.

Varsayım 2; Kentsel Tasarım eğitimi mimarlık disiplinlerince ele alındığında iki disiplin arasındaki-giderek iki meslek grubu arasındaki-iletişim sorunlarının ve onlardan kaynaklanan yabancılaşmanın da-zaman içinde-çözüme kavuşacağına inanıyoruz.

Bir başka deyişle içerik ve kapsamı gelişen Kentsel Tasarım esasen aynı biçimde gelişen Mimarlık disiplini için yeni bir ufuk açacaktır. Bu bağlamda şu anda gözlenen ve yakın biçimde "odalara kayıt/üye olmak" sorunsalı, az önce de belirtildiği gibi zaman içinde çözümlenecektir. Ancak, özen gösterilmesi gereken husus eğitimde (Yüksek Lisans olarak düşünüldüğünde) seçilecek adayların mesleki/disipliner donanımlarıdır. İçinde bulunduğumuz şu aşamada ileriye dönük düzenlenecek Kentsel Tasarım eğitimi programı "kentsel" nitelik uygun olarak ele alındığında Mimar ve Kent Plancısı kökenli adaylara uygun olacağı savunulabilir. Kısacası kentsel tasarımda son yıllarda Kent Planlama Yüksek Lisans programlarının kimilerince (1964-65 ders yılında ODTÜ'de de denediğimiz ve sonuç alamadığımız!) denenmekte olan disiplinler arası yaklaşıma benzer her deneme için acele etmemek gerektiğini savunuyoruz. Hatta eğitim programı içinde gerekli ve yeterli düzeyde bilgilendirilecek mimar ve kent plancısı adaylarının Kentsel Tasarım ölçeğindeki konular yelpazesinde (sokak mobilyalarından, sosyal ağırlıklı kimi araştırmalara dek) sıkıntı çekeceklerini sanıyoruz.

Böylece şu anda tek örnek (Bilkent Üniversitesi'nde) olan Kentsel Tasarım lisans eğitimi söz konusu disiplin ve meslek dalının tam bağımsızlığı için de bir umut kaynağı olabilir düşüncesindeyiz.

Ülkelerin gelişmişlik göstergelerinin başında gelen UZMANLAŞMA Kentsel Tasarımın geçireceği bu sancılardan disiplin ve meslek dalı olarak başarılı olmasını bir tür ulusal görev kılmaktadır.